

SI 24 Sigtuna, Kv. Trädgårdsmästaren 9–10

Litteratur: Th. Snædal, Runfynd 1989 och 1990, i: Fornvännen 87 (1992), s. 159; S. Tesch, Två liturgiska kammar, i: Viking og Hvidekrist. Norden og Europa 800–1200 (1992), s. 386; M. Roslund, Crumbs from the rich man's table, i: Visions of the Past Trends and Traditions in Swedish Medieval Archeology (1997), s. 248 ff.; A. Wikström et al., Fem stadsgårdar (2011), s. 79, 85, 160; M. Källström, Birka, Sigtuna – och Medelpad, Glimtar från tre vikingatida skriftmiljöer, i: A-C. Edlund et al. (red.), Vernacular Literacies – Past, Present and Future (2014), s. 117.

Äldre avbildningar: Th. Snædal, a.a. s. 159; S. Tesch, a.a. 386; M. Roslund a.a. s. 253, 256; A. Wikström et al., a.a. s. 45, 158.

Signum i Samnordisk runtextdatabas: U Fv1992;159B

En dubbelkam av elfenben med en runinskrift påträffades vid arkeologisk undersökning år 1989 i kv. Trädgårdsmästaren 9–10 (Ruta H9:3, Fyndnummer 14057). Fyndet gjordes i ett hörnhärdshus (Tomt IV, Hus 194b) enligt undersökningsrapporten (A. Wikström et al., Fem stadsgårdar (2011), s. 79, 85). Datering till 1075–1100 (fas 5).

Kammen är 78 mm bred och 96 mm hög. Runhöjd 5–6 mm. I fältet mellan kammens tänder finns på den ena sidan en dekor utskuren i form av två mot varandra heraldiskt ställda fåglar med huvudena riktade åt höger. På den motstående sidans fält är ett tillbakablickande liggande lejon utskuret. Där är också inskriften inskuren på nedre delen av kammens högra kant. Den läses nedifrån och upp.

Fig. 1. Foton av kammens framsida och baksida. Foto Bengt A. Lundberg 2002 (RAÄ/KMB D0201007 resp. D0201001).

Inskrift:

kunt

Knūt(r)(?)

»Knut(?)»

Runristade lösföremål från Sigtuna

Sl 24 Sigtuna, Kv. Trädgårdsmästaren 9–10

Detalj av inskriften.
Foto Bengt A.
Lundberg 2002
(RAÄ/KMB D0201007)

Till läsningen: 3 n har dubbelsidig bistav, likaså 4 t.

Kammens ursprung är Bysans eller östra Medelhavsområdet. Bysantinska elfbenskammar har ansetts vara avsedda för liturgiskt bruk och höra till altaret. Som ett led i förberedelserna inför mässan brukade prästen kamma sitt hår med en sådan kam för att rena tankarna från synd och vardagliga ting. Jämför bönen i *Missale Lundense* (B. Strömbäck et al. *Missale Lundense* av år 1514, faksimiledition 1946), som lästes när biskopens hår kammades. Elfbenskammar som tros ha använts liturgiskt har påträffats i Lund och Sigtuna. Redan 1942 ansåg Ragnar Blomqvist (*Kammar från Lunds medeltid, i: Kulturen, en årsbok, 1942 s. 133 ff.*) att dubbelkammar hade använts i kulten. Ursprung och användning av elfbenskammar är numera omdiskuterade beroende på konstruktion och symbolvärld (se härom M. Roslund a.a. s. 250 ff.). Av de av Roslund fem kända elfbenskammarna från Sigtuna har två sekundära egenheter som enligt honom talar för ett världsligt bruk. I det ena fallet (Trädgårdsmästaren 1988–90, fyndnummer 8287) rör det sig ett borrat upphängningshål, i det andra om den här aktuella kammen där runorna har tolkats som ägarinskrift i form mansnamnet *Knut*. Sigtunakammarna skall därför enligt honom ses i ett världsligt sammanhang och är direktimport från öster.

I ett mejl till Helmer Gustavson den 16 juni 2013 beskriver Anders Söderberg de intressanta fynd som har gjorts i Tomt IV. Sju elfbenskammar finns i museets databas. Två av dem bedöms vara av valrosstand, dvs. materialet av nordiskt ursprung eller kommet från Grönland, Kolahalvön eller sibiriska ishavskusten. Fem av de sju kammarna är funna på Tomt IV, två kommer från tomt III. Fem av de sju hör till 1000-talet. Av de 14 kända stylusarna från Sigtuna kommer fyra från Tomt IV och fyra från Tomt III. De från Tomt IV hör hemma i 1000-talet. Av de 31 mynt som påträffades vid grävningen var 11 från tomten. På tomten har ju också runben påträffats, bland dem de intressanta Sl 24, Sl 28 och Sl 32. Detta tillsammans med östliga gjuterifynd och gult auripigment samt en ringskatt om ett femtiotal tennringar av förmodat bysantinskt ursprung pekar enligt Söderberg på att gården ägts av en familj av hög social klass, må vara av en klerikal eller världslig status.

Runinskriften på elfbenskammen är sekundärt tillkommen och ger i sin lydelse ingen självklar mening. Formellt möjligt men föga troligt återger den ett ord svarande mot det

svenska dialektordet *kunnt*, m. ’av näver flätad ränsel eller säck’ eller ett adjektiv i neutrum av fsv. *kunder* ’känd’. Inte heller troligt är att den återger ett ord besläktat med det från svenska dialekter kända ordet *kunnta* (*kutta*) f. ’vulva’ (Rietz s. 365), jämför engelskans *cunt*.

Om kammen hör hemma i eller har använts i ett världsligt sammanhang är det troligare att inskriften är ett försök till en ägarbeteckning och att den är en förvanskad skrivning av namnet *Knūtr* eller en aldrig fullbordad skrivning av ett sammansatt mansnamn på *Gunn-*, t.ex. *Gunndiarfr*.

Detta dokument ingår i en digital utgåva av runristade lösföremål från Sigtuna. Dessa publiceras fritt tillgängliga på Internet.

Texten är ännu preliminär och kan komma att revideras. Hittar du felaktigheter eller känner till källor som inte har utnyttjats är du välkommen att meddela författaren dessa på nedanstående e-postadress.

Författare: Helmer Gustavson
Kontakt: magnus.kallstrom@raa.se

Riksantikvarieämbetet
Box 1114, 621 22 Visby
Tel. 08-5191 8000, Fax 08-660 7284
www.raa.se